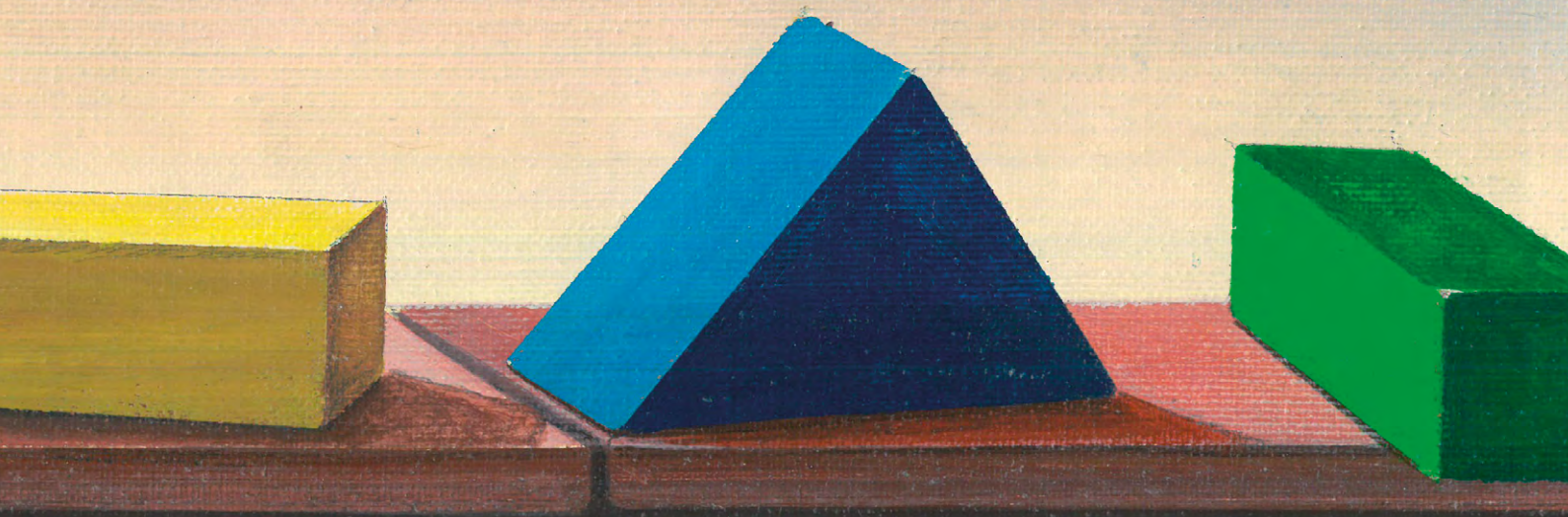


Q 45



alfabetitzacions sociopolítiques, ciutadania i emancipacions

**carpeta**

Política, pedagogies i ciutadania emancipada

*Xavier Besalú • 5*

Els relats de la història com a motiu de conversa educativa

*Judit Soler i Eulàlia Collelldemont • 15*

Alfabetitzacions sociopolítiques, ciutadania i emancipacions: la dimensió econòmica

*Mireia Claverol i Ferran Polo • 21*

La paradoxa del confinament i el teixit de xarxes

*Mijo Miquel Bartual • 31*

**contínua**

Educació d'adults: democràcia, ciutadania i emancipació

*Licínio C. Lima • 43*

**persones, territoris i experiències**

Algunes experiències viscudes d'allò anomenat educació/alfabetització política

*Sebas Parra i Miquel Blanch • 55*

La Troca com a projecte emancipador. La seva gènesi

*Escola Comunitària de Formació Permanent la Troca • 68*

Ciutadania activa al CEPA Son Canals (Palma, Mallorca)

*Maria Magdalena Balle Garcia • 77*

El desenvolupament local com a procés educatiu: la intervenció de l'associació IN LOCO en la Serra de Caldeirão

*Maria Priscilla Soares i Alberto Melo • 86*

Emancipació feminista a l'Institut Bitàcola

*Maria Ballbé Martínez i C. Xavier Molina Avalos • 107*

**investigació**

Barreres d'accés a l'educació secundària post-obligatòria a Barcelona.

Oferta, experiències escolars i orientació

*Judith Jacovkis, Alejandro Montes i Aina Tarabini • 115*

**arxiu**

**dialògica**

La Repartidora: sabers comuns a través dels llibres

*Jordi G. Miravet • 127*

**fotografia • 135**

**llibres**

La represa del moviment Freinet valencià

*Consol Aguilar Ródenas • 137*

La força del coneixement

*Xavier Besalú • 142*

*Com participar*

**Quaderns d'Educació Contínua?**

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

# La paradoxa del confinament i el teixit de xarxes

Mijo Miquel Bartual<sup>1</sup>



*«Però la societat, en la humanitat, de cap manera s'ha creat sobre l'amor ni tampoc sobre la simpatia.*

*S'ha creat sobre la consciència —encara que siga instintiva— de la solidaritat humana i de la dependència recíproca dels homes. S'ha creat sobre el reconeixement inconscient o semiconscient de la força que la pràctica comuna de dependència uneix la felicitat de cada individu a la felicitat de tots, i sobre els sentiments de justícia o d'equitat, que obliguen l'individu a considerar els drets de cadascun dels altres com a iguals als seus propis drets.»*

Piotr Kropotkin<sup>2</sup>

Aquest relat comença en una data que cap de nosaltres oblidarà i que serà recordada en el futur com el principi de la nova normalitat: el 14 de març de 2020, dia en què es declara l'Estat d'Emergència a nivell estatal, decret que com bé sabem, es mantindrà vigent fins al 21 de juny de 2020. Sens dubte, aquest període correspon al major grau d'aïllament sobrevingut que haja experimentat la societat moderna íntegrament.

Un aïllament més que paradoxal ja que va succeir en paral·lel a un increment de la circulació de missatges a través de múltiples plataformes virtuals, informacions i desinformacions se solapaven en una espècie de deliri exponencial per intentar entendre el que ens estava passant. Aquell estrany fenomen que observem com a espectadors primer a la Xina, les notícies dels quals ens semblaven fins i tot curioses, aquelles manies de menjar qualsevol animal existent, aquell primitivisme exòtic que quasi ens atreïa perquè ens feia sentir-nos superiors; i posteriorment en la nostra veïna Itàlia, ja més pròxima però en certa manera risible, potser perquè ens reconeixíem en la seua anarquia, en l'absència de reflexos governamentals; de sobte va eliminar la nostra còmoda posició de públic per a convertir-nos en protagonistes i es va erigir en realitat compartida, més real que mai, ja que va comportar la implementació de mesures de la mateixa magnitud que les de la pandèmia que estàvem aprenent a reconèixer com a tal.

Aqueix mateix dia vam saber el que significava el confinament domiciliari, ja que durant el període establert, la circulació hauria de realitzar-se individualment i es limitaria a activitats de primera necessitat com ara compres d'aliments o medicaments, assistència a centres sanitaris o entitats financeres, retorn a la residència

<sup>1</sup> Mijo Miquel és professora en la Universitat Politècnica de València. Aquest treball és resultat del projecte d'investigació "Improvisació i contagi emocional. Història i teoria d'experiències emocionals" (PID2019-108988GB-I00) del Ministeri de Ciència i Innovació.

<sup>2</sup> KROPOTKIN, PIOTR. (2020). *El apoyo mutuo. Un factor de evolución*. Logroño: Pepitas Ed. (p. 22).

cia habitual o assistència a persones vulnerables. De forma totalment excepcional, els desplaçaments al lloc de treball també es van interrompre excepte aquelles ocupacions l'activitat de les quals es considerara fonamental, com va ser el cas dels sanitaris, transportistes o farmacèutics i per un breu període de temps, els perruquers. La vida sencera es va parar.

La majoria de nosaltres vam poder refugiar-nos a les nostres cases i davant la limitació física del desplaçament, ens intoxicuem de notícies en un intent de suturar la fallida de la lògica que governava els nostres dies. El silenci dels carrers contrastava amb el so dels helicòpters i els avisos regulars que des de les altures ens instaven a romandre en les nostres llars. Es va desplegar tota una retòrica bèl·lica en la qual cadascun de nosaltres podia convertir-se inopinadament en l'enemic, no sols per incomplir conscientment les mesures implementades, sinó també per transportar sense saber-ho aquell virus que no sabíem controlar. Ens convertim en potencials armes letals per als nostres sers estimats. Sospitàvem dels nostres cossos. Sospitàvem dels missatges que rebíem, de la veracitat de la pandèmia mateixa. Ens sumim en una ona generalitzada de por i incertesa que intentàvem contindre per a no entrar en pànic. Prompte, per contagi emocional a través de les xarxes, també compartim la gratitud envers els sanitaris i desenvolupem el ritual de l'aplaudiment a les 20h des de les nostres finestres o balcons, que satisfieia la necessitat de veure'ns les cares i gestualitzar a l'uníson, esperant confusament que el nostre reconeixement de l'heroïtat sanitària aplacaria la fam de la bèstia. En l'absència d'una ansa sòlida, ens sentim més vulnerables, més pròxims tots malgrat estar distanciats. També van sorgir les delacions, els insults, la vigilància mútua, no ens enganyem. Reaccionem a la por amb més por.

No obstant això, molta altra gent no va poder refugiar-se en les seues llars, bé perquè va patir la pandèmia en carn pròpia, bé perquè mancava de lloc on fer-ho, gent que vivia en un nivell de precarietat tal que el confinament li va suposar la impossibilitat directa de continuar existint. A pesar que les administracions van posar en marxa tota una sèrie d'ajudes directes o indirectes per a intentar pal·liar aquests efectes, els temps de l'Administració i els temps de vida són molt diferents i el que per a uns és immediatesa, per als altres és un horitzó suspès. De fet, fins al 29 de maig de 2020 no es va aprovar l'Ingrés Mínim Vital que era, sinó una realitat, que ha tardat molt a concretar-se, almenys una esperança, una altra de les emocions que hem acollit en el mapa associat al coronavirus.

Quan, a més, pensem que en aquell moment moltes persones practicaven la mendicitat i vivien en la indigència, podem imaginar que el nivell de tensió per la impossibilitat de mantindre una vida digna es feia insostenible. Amb els carrers buits, sense ningú que els reconeguera com a dignes d'ajuda, es van convertir en invisibles. De la mateixa manera, en aquell mateix moment, hi havia 600.000 persones a Espanya

en situació d'irregularitat, entre elles famílies senceres, menors ex-tutelats i fins i tot fills d'immigrants que, encara havent nascut a Espanya, no posseïen la nacionalitat, ja que en aquest país funciona el *ius sanguinis*<sup>3</sup>. Pocs pensem que, per a ells, el confinament podia suposar un problema molt més greu que per a la resta de la població. En la seua majoria, no disposaven de contractes de lloguer ni de treball, tota la seua activitat econòmica succeïa en negre, per la qual cosa no van poder emparar-se en cap de les mesures implementades pel Govern. A la impossibilitat de continuar obtenint ingressos o de retardar i/o anul·lar els pagaments per l'habitatge, se sumava la impossibilitat mateixa de proveir-se d'aliments ja que qualsevol desplaçament podia ser controlat i per tant, ser sinònim d'arrest. Recordem que a Espanya, s'equipara el migrant clandestí al delinqüent comú, per la qual cosa ha d'evitar la seua presència en l'espai públic en moments en què la visibilitat és acusada, com ha estat el cas durant tot el confinament.

Davant d'aquesta situació, sorgeix una iniciativa de Compra Antirracista<sup>4</sup>, promoguda per Safia El Addam, una jove activista pels drets de les persones migrants, iniciativa que voldria incloure per la seua potència, però també perquè resulta un cas d'aïllament acusat en què es produeix la virtualització de la solidaritat, ja que parteix del compte d'Instagram d'una única persona i prescindeix de xarxes preestablertes. A penes iniciat el confinament dur, Safia va posar en marxa aquesta iniciativa que consistia a proveir a aquells que no podien realitzar compres per la seua situació de migrants indocumentats, d'aliments bàsics, als seus propis domicilis. Les persones que volgueren col·laborar en aquesta iniciativa, podien realitzar donacions però també oferir-se a portar la compra a les cases dels interessats per a evitar possibles detencions. La resposta va ser immediata, moltes persones van entendre la necessitat d'actuar davant l'atzucac que pot suposar els llimbs legals de la irregularitat i hi van col·laborar. D'aquesta manera, es va aconseguir estendre l'ajuda, inicialment limitada a Barcelona ciutat, a moltes altres ciutats de tot Espanya, atenent més de 3.000 famílies i implicant més de 1.500 voluntaris.

Quan se li pregunta a Safia El Addam quina va ser la motivació bàsica que el va animar a dur-la a terme, respon que tant l'empatia com el sentiment d'injustícia. Per la seua pròpia situació, era conscient que podria ser ella la que es trobara en aquella posició insostenible, en no tindre nacionalitat reconeguda, però, més enllà d'aqueixa identificació primera, li semblava important subratllar la naturalesa racista de l'exclusió del més de mig milió d'immigrants irregulars. Aquesta exclusió de la protecció social els afecta doblement perquè no poden secundar-se en les seues relacions familiars o amistats més consolidades que es troben, molt probablement, al seu país d'origen. Per tant, si no existeixen per a l'Administració, simplement no existeixen; l'Estat es nega a tindre en compte aquesta zona d'ombra en la seua xarxa de protecció social. Durant els mesos de la pandèmia, més de 1.000 ONG i col·lectius es van unir sota

<sup>3</sup> El *ius sanguinis* suposa que l'element determinant en el moment d'establir la nacionalitat d'una persona és la nacionalitat dels pares i no el lloc de naixement: són espanyols els fills d'espanyols i no els que naixen a Espanya.

<sup>4</sup> <https://votaresunderecho.es/compraantirracista>

- <sup>5</sup> “Una emoció és un moviment de l'ànima o de l'ànim, alguna cosa que ens sacseja o ens ‘amb-mou’. La paraula apareix registrada en espanyol des del segle XVII, quan va arribar del francès *émouvoir*, que denotava ‘emocionar-se’ o ‘commoure’s’, però en realitat, el seu ús no es va generalitzar fins al segle XIX. El verb francès provenia del llatí *emovere* --format per ex ‘cap a fora’ i *move*--, que significava ‘remoure’, ‘traure d’un lloc’, ‘retirar’, però també ‘sacsejar’, com sol fer l'emoció amb el nostre ànim.” en <https://www.elcastellano.org>
- <sup>6</sup> RAMACHANDRAN V.S. (2011). *The tell tale brain. Unlocking the mystery of human nature*. Londres: Windmill Books.
- <sup>7</sup> RAWLS, John (1995). *Teoría de la Justicia*. Madrid: Fondo de Cultura Económica.

la campanya #RegularizacionYa per a sol·licitar de manera urgent la regularització de tots ells, conscients del compromís de la seua situació, sense rebre una resposta satisfactòria per part de l'Estat. No obstant això, s'ha evidenciat posteriorment l'equivocació que ha suposat no prendre mesures per a satisfer aquest buit, per la necessitat de dur a terme un pla de vacunació que incloga a aquests mateixos immigrants. Aquesta problemàtica s'ha hagut de resoldre sobre la marxa, recurrent al contacte directe a través d'associacions com a Metges sense Fronteres, Càritas o Amnistia Internacional, per a adjudicar-los cites mitjançant un sistema de concessió temporal de targetes sanitàries. No obstant això, els pegats de l'Administració poden caure en els mateixos errors al no abordar el problema de front, ja que cada Comunitat està intentant resoldre-ho de maneres diferents (o postergar-ho *sine die*, amb aqueixa ceguesa institucional que li és pròpia) i en moltes d'elles, se'ls demana un certificat d'empadronament que pocs estan en situació de poder aportar. Amb aquesta actitud esquiva, no sols desatenem un sector de la població sinó que ens posem en risc nosaltres mateixos, evidenciant la interdependència inevitable en societats de tal grau de complexitat com la nostra.

Més enllà d'aquestes qüestions pràctiques, voldria incidir en les emocions percebudes perquè són les que ens posen en moviment<sup>5</sup>. L'empatia suposa considerar l'altre com un igual i per tant, poder empatitzar amb els seus problemes. És una emoció que es treballa familiar i socialment de diferents maneres i que, entre altres coses, sembla estar vinculada a la funció precisa de les neurones espill<sup>6</sup>. L'efecte d'aquestes neurones ens permet disparar les mateixes connexions en el nostre cervell que les que s'activarien en cas que fórem nosaltres els que fèiem una acció que —en realitat— només contemplem. Estem programats per a imitar i, per tant, per a empatitzar. Una altra qüestió és amb quantes persones podem fer-ho sense quedar aclaparats i per tant, bloquejats per saturació.

En segon lloc, apareix l'elusiva qüestió de la justícia que es concreta en lleis i normes vigents en la nostra societat, vinculada al sentiment de greuge que experimentem quan aquestes no responen als principis dels quals emanaven. La incoherència interna entre tots aquests principis i la seua jerarquització suposa que, davant de determinades desigualtats, responguem amb un sentiment de traïció a l'estructura interna que ens regeix, com si el fet que comportaren perjudicis a tercers suposara que també els patírem nosaltres. És una empatia amb judici moral. Intentem pensar la teoria de la justícia de John Rawls<sup>7</sup>, al qual difícilment es pot considerar extremista, considerant com ell fa que una certa desigualtat social pot fins i tot ser positiva sempre que aquells més desafavorits puguem portar una vida digna. Aquest mínim que ell denomina *maximin* (*maximum minimorum*, el màxim dels mínims) és el que en principi qualsevol que no sàpia per endavant quina posició pot ocupar en la societat desitjaria per a si, en cas que se li reservara la pitjor de les posicions, “com

si foren els seus pitjors enemics els que determinaren el lloc que havia d'ocupar", diu Rawls. És un principi de precaució que assegura si no una igualtat, almenys que es done un equilibri entre les diferents posicions, en teoria, per descomptat, ja que mai no decidim embolicats en eixe vel d'ignorància que ens obliga a ser relativament "justos", per què poguera passar. Aquest aprenentatge moral, aquesta economia moral de la societat, que, amb diferències, tots hem absorbit inconscientment, (el reconeixement de la interdependència proposat ja per Kropotkin) sol passar desapercbut, és, però, en el seu aprenentatge i regulació que els éssers humans hem après a emocionar-nos, a posar-nos en moviment per a canviar allò que ens sembla perillós o almenys, que ens situa en una posició incòmoda respecte a una situació concreta a la qual hem d'enfrontar-nos. L'emoció de Safia El Addam respondria a l'incompliment d'aquest *maximin* en el cas dels immigrants irregulars que no poden ni demanar una cita per a regularitzar-se, ni votar ni sobreviure en el moment en què es declara l'estat d'excepció.

Abordem un marc menor, la ciutat de València, relatant com es van activar en ella xarxes per a respondre als diferents reptes que la pandèmia va plantejar en termes de societat. Els Estats d'Emergència representen sempre un moment crític per a qualsevol societat democràtica ja que el Govern es converteix en l'única autoritat reconeguda, i pren mesures dràstiques que afecten qüestions com l'autonomia o la privacitat, limiten drets fonamentals, i imposen sancions de distint grau pel seu incompliment. Aquestes mesures que podrien considerar-se pròpies de dictadures, com ara la traçabilitat dels desplaçaments, o les xarxes de relacions, s'implementen en aquests casos en nom d'un suposat bé comú. Com hem vist, aquest model autòritari resulta de la necessitat urgent de fer canvis immediats en els comportaments socials, pensats per a un ciutadà "mitjà". No obstant això, eixa mitjanja posa en destrets a aquells que en queden fora dels paràmetres, i deixa un buit que necessita de vincles socials, de ciutadans amb empatia i sentit de la justícia, per a satisfer-lo. Ací és on hem d'indicar l'eficàcia de l'activació de xarxes preestablides en una realitat desarticulada, on les majors concentracions ciutadanes, la "major participació", succeeix associada a espectacles massius (concerts, partits de futbol, etc.) que plantegen la cultura com a consum, o al consum d'altres mercaderies (les rebaixes, el llançament d'un nou telèfon...). Encara així, les associacions que sorgeixen arran d'un conflicte, els col·lectius d'afectats, resulten comprensibles dins d'aquesta economia de les relacions.

Un pas més enllà el donen les plataformes proactives, que plantegen un canvi possible inevitablement associat a conflictes ja presents. Aquest canvi se centra en la proposta de noves maneres de fer que, en comptes de continuar la lògica d'una escalada bèl·lica, tant retòrica com física, li donen la volta a l'enfocament i opten per noves conceptualitzacions que permeten comprendre millor i obrir la porta a col·

- <sup>8</sup> <https://entrebarris.org/>  
<sup>9</sup> <http://www.albasud.org/noticia/es/1027/manifiesto-fundacional-de-la-red-set-de-ciudades-del-sur-de-europa-ante-la-turistizaci-n>

laboracions. En el cas de EntreBarris<sup>8</sup>, plataforma que reuneix diferents associacions i col·lectius valencians, des de 2017 camina explorant els diferents sentits del Dret a la Ciutat. De manera, aconsegueix agrupar en una visió comuna els processos que agiten i transformen la ciutat: l'ocupació de l'espai públic, la gentrificació, la turistificació, la lenta transformació de l'urbs en un simulacre que cada vegada resulta menys habitable i més visitable. La manca d'habitatge públic dedicat a lloguer social cobra un altre aspecte quan la conjugues amb les operacions financeres de la Sareb, la subvenció a companyies aèries pirates, o la submissió als interessos portuaris.

Per a poder entendre millor la complexitat urbana, la plataforma s'ha organitzat entorn de la xarxa SET<sup>9</sup> que vincula a ciutats de sud d'Europa afectades per la indústria turística. Aquesta xarxa no treballa únicament l'impacte sobre l'habitatge sinó també els "danys col·laterals" que no són pocs: el encariment i la transformació del comerç local mitjançant la seua especialització en usos turístics, la massificació de carrers i places, que dificulta la vida quotidiana dels residents, la saturació de la xarxa pública de transport, l'especialització de l'economia de la ciutat en el sector turístic, tendent al monocultiu; la precarització de les condicions laborals de la població, ja que els sectors turístics (hostaleria, restauració, comerç) presenten les pitjors condicions laborals; l'elevada contaminació (avions, creuers, autocars...) i producció de residus a causa de l'alt consum que caracteritza a la indústria turística desregulada; l'ús massiu dels recursos propis —aigua i territori— i la privació del dret a un medi ambient sa; l'ús desmesurat i l'ampliació constant d'infraestructures (carreteres, ports, aeroports, depuradores...) que desfiguren el territori, comporten expropiacions i suposen elevats costos per a la població, i finalment, la banalització dels entorns tant urbans com naturals, convertits en parcs temàtics. En els primers veiem l'espoliació i la mercantilització del patrimoni; en els segons, l'eliminació d'usos pesquers i agraris. Com es pot veure, el Dret a la Ciutat va molt més allà del que pensàvem, perquè afecta la planificació urbana, l'ecologia, la redis-





tribució i jerarquització i —per descomptat— la injustícia de la mateixa jerarquització. Qui decideix que és millor continuar explotant el monocultiu turístic en comptes d'invertir en desenvolupament de comerç local, circuits de producció i consum de proximitat, etc.?

Encara faltaven uns tres anys per al primer confinament, que EntreBarris ja actuava a la ciutat i s'articulava tant localment com global, en xarxes internacionals, així que podem dir que es tracta d'una xarxa consolidada, en què l'autonomia de cada node, les accions compartides de visibilització, el funcionament assembleari horitzontal i paritari, els processos d'autoformació i la legitimació del seu rol com a interlocutora de l'Administració en qüestions urbanes, constitueixen proves del seu funcionament com a escola per a la ciutadania<sup>10</sup>. Aquest procés de sensibilització prèvia a les necessitats i preocupacions dels seus habitants, així com la participació d'aquests mateixos a través dels diferents nodes que la componen, els va permetre respondre de manera immediata a la situació excepcional del confinament. Des del primer moment, van activar xarxes a nivell estatal per a poder fer pressió al govern i exigir moratòries de pagament, aprovació de ERTES, Ingrés Mínim Vital, etc. Paral·lelament, van actuar al nivell més local possible: a l'entorn de l'escala/ascensor, la via més directa de comunicació amb els seus veïns, a través d'un gest d'empatia i suport mutu: les diferents associacions i col·lectius van fer circular cartells per a col·locar en els portals de cada finca, en què s'oferia ajuda immediata per a realitzar la compra, passejar al gos o dur a terme procediments administratius que garantiren l'assistència social, tant en relació amb l'habitatge com a nivell laboral. En aquests cartells, també existia la possibilitat d'oferir-se per a ajudar, amb el que aquesta acció passava a convertir-se un acte de suport mutu, distanciant-se del pur assistencialisme. D'aquesta manera, des de EntreBarris se socialitzaven idees i maneres de fer a través de la connexió entre les seues assemblees i, mitjançant la difusió per xarxes socials i cartells, es feien extensius a qualsevol que volguera replicar la iniciativa o simplement participar-hi.

Aquesta mesura primera de teixit de xarxes a nivell d'edifici prompte va créixer fins a implicar diferents comerços, forns, farmàcies i centres sanitaris que es van convertir en punts de contacte per a sol·licitar/oferir ajuda, així com controls del benestar dels veïns, especialment d'aquells en situació de risc: famílies monoparentals, persones d'edat avançada o salut precària, etc. Com a exemple d'aquesta atenció especial, podem citar una de les propostes (entre moltes altres) que es van dur a terme: l'acompanyament en situacions de soledat no desitjada, fonamentalment a través de trucades telefòniques, ja que el confinament impedia la presència física. Un altre element que va resultar fonamental va ser l'assessorament legal per a evitar desnonaments, sortejar l'impagament de subministraments o acollir-se a les diferents moratòries proposades. Com ja indiquem, el confinament va suposar derives vitals cap

<sup>10</sup> MIQUEL, Mijo. "(Re) construcción espacial del sujeto ciudadano" en *Revista Dilemata*, año 8 (2016), nº 22, 245-255.

<sup>11</sup> <https://elrogle.es>

a una precarietat extrema, sobretot per a aquells que, per la seua situació legal, la manca d'estudis o el seu aïllament, no podien trobar alternatives a la seua situació d'emergència. Per a això, EntreBarris va comptar amb la col·laboració de la Cooperativa d'Advocats El Rogle<sup>11</sup> que ja assistia a la plataforma en l'assessorament de la casuística relacionada amb l'habitatge, i que va continuar fent-ho durant aquest temps. La seua generositat va ser determinant per a moltes famílies.

De la mateixa manera, es van activar bancs d'aliments que responien a aquesta necessitat de primer ordre. En aquest cas, no obstant això, podem observar diferències bastant acusades en el model triat per a dur-lo a terme en els diferents barris, així com en l'articulació amb altres agents socials. Es podria realitzar un estudi molt interessant sobre les aliances i processos associats a aquesta qüestió. Podem intentar sintetitzar el succeït a la ciutat constatant la generació espontània de xarxes alimentàries i el seu manteniment al llarg dels mesos, incloent-hi els dos confinaments i que es prolongaren, en bastants casos fins a l'anul·lació de l'Estat d'Alarma el 9 de maig de 2021, i fins i tot més enllà. Per citar alguns exemples, podem parlar del barri de Russafa on va ser l'ONG *Junts per la Vida* qui va transformar la seua botiga en magatzem d'aliments i va canalitzar-ne tant la recollida com el repartiment. Juntament amb ella, alguns restaurants van cuinar i van donar els aliments que els havien quedat després de decretar el confinament, i fins i tot en algun moment, es va incorporar una assistent social que els ajudava a portar un cert control del procés, conscients que molts dels qui s'acostaven a la botiga, no podrien justificar mitjançant padrons o contractes la seua necessitat d'assistència en punts com Càritas o els Serveis Socials de l'Ajuntament. En aquest cas, es va optar pel model assistencialista en el qual únicament es duia compte de l'ajuda prestada, i s'utilitzava el boca-a-orella com a mitjà de difusió de la iniciativa. Resulta sorprenent constatar com en el moment de màxim aïllament, les persones aconseguen trobar maneres de proposar, organitzar-se i transmetre la informació per a generar xarxes de solidaritat, de suport mutu o de pura assistència. Si bé aquesta distinció en tres possibles maneres de relació pot servir per a entendre amb més matisos el tipus de connexions que s'estableixen entre les persones, pensem que es tracta més aviat d'una reciprocitat de base, com un joc de suma no-zero en el què tots els participants acaben guanyant alguna cosa: cohesió social en temps de crisi i incertesa.

En molts altres barris, es van generar aliances i col·laboracions entre agents dispersos, unions impossibles com els Sindicats de Barri amb l'Església Evangelista, un Centre Social Okupat, els grups de scouts o el Centre Islàmic, per enumerar-ne alguns. De manera natural, es van produir articulacions entre els col·lectius que ja es trobaven dinamitzant els barris, foren del tipus que foren, entenent que el principi pel qual es veien impel·lits a actuar era molt similar per a tots ells. Davant de situa-

cions d'emergència social, es redueix la importància de la identificació entre grups, basten uns “mínims comuns dinamitzadors”<sup>12</sup> per a dur a terme accions conjuntes.

Encara que no sols van ser les organitzacions prèviament arrelades en els barris, sinó que també va haver-hi iniciatives particulars determinants en la creació de bancs d'aliments, com va ser el cas de la Saïdia. Una de les seues veïnes, Ángeles, va eixir un dia al balcó i es va dirigir als seus conciutadans dient: “Veïns, veïnes, en aquest barri hi ha gent que està passant fam i això és una cosa que no podem consentir”. En aquesta apel·lació directa a la vergonya col·lectiva es resumeix bona part de l'economia moral de grups socials reduïts<sup>13</sup>. L'imperatiu que ens mou a l'acció és el de la incapacitat de transgredir el principi de suport mutu, d'entendre la magnitud de la necessitat pròxima i ser capaç d'ignorar-la com si succeïra en la distància. Com podrem mirar als ulls aquells que no van ser socorreguts, quan tornem a eixir als carrers? Com demanarem després suport si ens fóra precís? Encara que, així, en fred, aquest tipus de formulacions ens semblen antigues, com si la vergonya o la solidaritat foren noms estranys que es van usar en algun moment, en la novel·les de Dostoievski o en pel·lícules japoneses de nom impronunciable. No obstant això, en el fons, l'única cosa que ha canviat és l'escala, de manera que els efectes socials de cohesió —tant positius com negatius— es van neutralitzant conforme l'augmentem. Per tant, en una gran urbs, les conseqüències socials que haurem d'assumir per la nostra inactivitat davant la desgràcia aliena seran menors però també seran menors les possibilitats que ens assistisquen. Per això, l'existència d'espais comunitaris en les diferents barriades on renovar periòdicament el vincle a una escala menor són tan importants en la generació d'un teixit social. No basten els bars, fan falta també els rituals.

Probablement, en la Saïdia, també fora d'ajuda l'existència de la seua recentment consolidada assemblea, la Saïdia Comuna, que va ajudar juntament amb El Barri Actua i l'associació d'immigrants Apapachoa a posar en marxa aquest Banc d'Aliments. En el barri d'Orriols, van col·laborar València Acull, l'Asociación Sociocultural Evangèlica de Varona, Aguante Social i Orriols en Bloc. En Malilla, un propietari d'un baix el va cedir a un grup de joves que es coneixien del barri i juntament amb altres particulars, es van coordinar per a oferir un banc d'aliments que segueix en funcionament. Posteriorment, arran de l'efecte de cohesió social, es van constituir en node de EntreBarris, creant Construint Malilla. El contagi emocional també va funcionar en un barri pròxim, Montolivet i en tots dos casos, es va optar des del principi pel model de Sindicat de Barri que havia adoptat el Espai Veïnal del Cabanyal en resposta a l'increment acumulatiu de les dificultats al llarg dels mesos de la pandèmia.

Però tornem a la pandèmia i al ventall de sentiments que han anat acompanyant aquests processos. Si fem un rastreig pels diferents cartells produïts en eixe moment, comprovem que en molts d'ells es repeteix un missatge clar: Solidaritat

<sup>12</sup> MIQUEL, Mijo (2014). “Arquitecturas colectivas para espacios del común”. *AusArt Journal for Research in Art 2* (1) (June): 264-272.

<sup>13</sup> SMITH, Adam. (2004). *Teoría de los sentimientos morales*. Madrid: Alianza Ed.

sí, Caritat no. El que en alguns casos, no passa de ser un lema compartit que retorna la dignitat al que rep l'assistència i equilibra la balança social, en uns altres es converteix en un marc clar d'acció. Per exemple, en el cas de Benimaclet, l'assemblea prèvia a la pandèmia, Cuidem Benimaclet, constituïda ja per diferents associacions, avalua la possibilitat d'activar un banc d'aliments. Des del principi, es decideix que no es vol optar pel model assistencialista però que fa falta una comissió autònoma que aborde de manera general la qüestió de les cures, per la qual cosa es crea la Xarxa de Cures de Benimaclet. Aquesta xarxa duu a terme les diferents activitats de cures que hem comentat així com la disposició d'un carro de la compra en la plaça de manera que la gent pugui deixar i agafar els aliments que necessite. Aquest sistema de "carro obert" continuarà funcionant de manera intermitent almenys fins al final del primer confinament. Paral·lelament, vinculat al Centre Social Okupat i Autogestionat L'Horta, es genera el col·lectiu GRAMA que vol desmarcar-se clarament de la "caritat" i opta per establir una relació d'igualtat amb les persones que usen el banc d'aliments. Estableix tornos de recollida en Mercavalència, sistemes de donació a l'entrada de supermercats i, sobretot, cedeix terres en els horts urbans per al seu cultiu compartit i redistribució equitativa entre les persones participants. Per a elles, allò més important és constituir-se com a comunitat solidària i recíproca.

Totes aquestes activitats de les diferents assemblees i col·lectius previs o creats *ad hoc* tenen un efecte clarament cohesionador entre els seus participants. Per això, voldria incidir de nou en què aquestes xarxes, els seus debats interns, les seues resolucions i les seues visibilitzacions constitueixen una vertadera escola per a la ciutadania com van poder ser-ho en el seu moment les assemblees del 15M. De fet, des de març de 2020 fins al final de l'Estat d'Alarma al maig de 2021, en EntreBarris es van consolidar els nodes, es van crear dos col·lectius de barri més i es va iniciar una deriva empoderant cada vegada més proactiva respecte a l'Administració i els bancs. Es va encunyar el terme Sindicat de Barri per a manifestar que no sols es tractava del dret a la ciutat sinó d'un dret més extens a les cures i a la vida digna. Es va començar a sentir olor a guerra en els missatges de les cartelleries ("Parla amb el teu veí, no amb la policia", "Veïna, desperta, desnonen a la teua porta!", "No pots pagar el lloguer, la hipoteca o et trobes al carrer? No eres un cas aïllat. Es diu capitalisme", "No ens fareu fora". Encara que també es va fer molt de recalcamet en els missatges de solidaritat: "Juntes treballem front a l'emergència social", "Entre totes, tot" o "La clau, estar juntes", "Estiguem atentes, cap veïna sola!". Aquesta actitud positiva es va concretar en moltes activitats d'oci però també en jornades de formació sobre sobirania alimentària, legislació relativa a cooperatives d'habitatge o plantació d'arbres en espais abandonats, etc. La recuperació de la nostra capacitat de gestió sobre l'espai es fa realitat en la pràctica, i quant millor si està associada a activitats comparti-

des gratificants que de veritat suposarien una tornada desitjable a la normalitat com en la sèrie de cartells de EntreBarris: sopar a la fresca, dinar de faixa, fer *recaos* a la veïna, dir Bon dia, ventilar la roba a la serena, jugar al carrer o passejar juntes, ni més ni menys.

En altres barris en els quals la situació de les veïnes era més compromesa, es van alliberar cases pertanyents a fons bancaris per a exigir alternatives residencials als desallotjaments, es va crear una xarxa sense fil comunitària, la Xarxa Veïnal del Cabanyal, es va exigir la cessió d'un espai comunitari gratuït (l'Alqueria de Malilla) per a continuar centralitzant el banc d'aliments, entre altres activitats de barri, van realitzar accions en filials de Solvia i del Banc Sabadell per a protestar contra els desallotjaments massius i les expulsions d'innombrables pisos de lloguer social pertanyents a la Sareb. En resum, s'ha aconseguit posar en l'agenda política aquesta qüestió del Dret a la Ciutat i s'ha anat declinant en els mitjans connectant problemàtiques i barris, de manera que s'entenguera que no volíem tornar a l'antiga normalitat, que necessitàvem i necessitem repensar la ciutat com espai habitable i no com a mercaderia, perquè hem vist que potser no tindrem moltes més possibilitat de fer-lo. I en això ens trobem, obrint les nostres assemblees per a que el màxim de gent pugui participar en aquest pensament col·lectiu, en aquest exercici actiu de ciutadania a una escala humana.

Revista semestral  
primavera 2021 · Núm. 45  
12 €

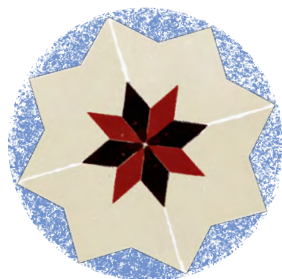
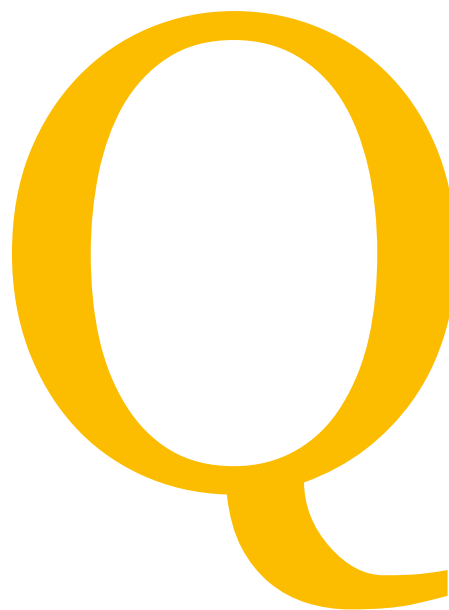


**TAREPA - PV**  
Taller per a l'Acció Renovadora  
de l'Educació Permanent d'Adults



**L'ULLAL Edicions**

 **Associació de Persones**  
**Adultes Participants**  
CPFFA FRANCESC BOSCH IMORATA



**seminaris**  
**estiu viu**

